

*Шовковий В.М.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЗАЄМОЗІСТАВНОГО МЕТОДУ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ВПРАВ (на матеріалі латинської та давньогрецької мов)

Взаємозіставний метод – двосторонній, з діахронічним впровадженням метод викладання іноземних мов (класичних), що вивчаються паралельно, який полягає у постійному раціональному використанні матеріалу однієї мови (мови-компарату) при вивченні іншої (мови-базису).

Питання провадження всякого роду зіставлень при викладанні класичних мов стало особливо актуальним у другій половині ХХ століття, коли цілковито сформувався зіставний метод у лінгвістиці. Зіставленню класичних мов присвячуються, насамперед, дослідження Н.Кацман, Й.Кобіва, Є.Скоробагатої, П.Первова, які визначають фактичний матеріал, придатний для зіставлень, а також наголошують на ефективності цього методу. Однак, залишається не розроблена практична сторона цього методу – способи його застосування, а також ніким не розроблена методика проведення зіставлень під час вивчення класичних мов на фаховому відділенні. Саме тому постає проблема у розробці та впровадженні цього методу під час безпосередньої практичної діяльності студентів – на етапі виконання вправ.

Вправи – багаторазове повторення певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння.

У нормативному курсі основна увага приділяється вивченню граматики як структурної основи будь-якої мови. Граматика класичних мов дуже складна за своєю будовою з масою винятків та відхилень, тому вивчення цих курсів потребує ґрунтовної, цілісної, системної роботи над матеріалом. Підбір вправ виходить безпосередньо із основної мети вивчення латинської та давньогрецької мов. Оскільки основною такою метою є підготовка студентів до читання оригінальних текстів, то й більшість вправ зорієнтовані саме на читання та переклад оригінальних текстів. Для максимальної ефективності знань матеріал вправ у більшості випадків обмежується лише реченнями на переклад, оскільки це дає змогу підібрати максимально достатню кількість таких одиниць і використовувати їх з найбільшою користю. Зв'язні ж тексти мають, безумовно, більшу користь, проте в оригінальній літературі знайти таку кількість зв'язного текстового матеріалу, який би зміг забезпечити кожну граматичну тему, враховуючи наступність і невивпереджуваність теоретичного матеріалу, не можна. Брати ж якийсь текст, у якому прослідковується граматичне явище один чи два рази, не

цілком доречно, оскільки ми стикаємося з нераціональним використанням навчального часу. Використання адаптованих текстів, яке іноді практикують деякі викладачі, не тільки методично невиправдане, а й шкідливе, тому що студент не працює з оригінальним текстом, а відтак і мовою, а тому створюється свого роду дирупція між теоретичною граматиною і практичним її втіленням – текстом. Перехід до герменевтики оригінального тексту в таких випадках понесе цілий ряд труднощів у студентів. Таким чином, основним типом вправ при вивченні нормативної граматики латинської та давньогрецької мов є вправи на читання, переклад та лінгво-культурологічний аналіз, який включає коментар усіх фонетичних, морфологічних, синтаксичних явищ, а також культурологічних, без чого повноцінне читання античних оригінальних текстів не можливе. Підбір речень для вправ здійснюється за таким принципом, аби охопити увесь теоретичний граматичний матеріал, включаючи винятки та відхилення.

Взаємозіставлення у процесі виконання вправ здійснюється зрідка, коли необхідно чітко виділити або протиставити певні граматичні явища. Так, необхідно зосередити увагу на формах *futurum* III давньогрецької мови та на їх латинські відповідники, на *adiectiva verbalia* грецької мови та на його відповідники в латинській, на медіальні форми латинської мови та їх відповідники в грецькій тощо. Ці граматичні форми у текстах вживаються відносно рідко – для їх кращого засвоєння необхідно проводити більш систематичну роботу, постійно встановлюючи їх зв'язки з іншими мовами. Зіставлень часто потребують синтаксичні функції відмінкових форм, оскільки це чи не найскладніше у синтаксисі обох мов, проте простих і найбільш частотних елементів торкатися це не повинно.

Безперечно, надмірне застосування зіставлень мов у процесі закріплення граматичних явищ (вправи) має цілий ряд недоліків, оскільки студент переобтяжується інформацією, що призводить до ряду помилок з його боку та забирає масу робочого часу, який можна використати для закріплення основного матеріалу.

Під час виконання вправ роботу в аудиторії не слід перетворювати на порівняльно-історичне мовознавство. Викладач повинен звертатися до зіставлень тільки у вкрай необхідних моментах, аби підкорегувати знання студентів мови-базису та мови-компарату.

Отже, під час виконання вправ зіставлення елементів класичних мов здійснюється, по-перше, для вироблення цілісної системи обох мов на практичному рівні, по-друге, для корекції теоретичних знань, практичних умінь та навичок їх застосування мови-базису та вдосконалення знань мови-компарату, а також призводить до повторення раніше здобутих знань з обох мов.

Вправи, які застосовуються при викладанні класичних мов, можна поділити на такі групи:

вступні – вправи, які сприяють засвоєнню нового матеріалу на основі розрізнення споріднених понять і явищ

пробні – завдання на застосування щойно засвоєних знань у практичній роботі (на заняттях з класичних мов це вправи, у яких пропонується відтворити парадигму певних слів, утворити названі граматичні форми, визначити у поданих словах граматичні форми, поставити слова у вказані граматичні форми, вправи на трансформацію одних граматичних форм в інші тощо)

тренувальні – набуття студентами навичок у стандартних умовах (на відділенні класичної філології основними тренувальними вправами є вправи на переклад та лінгво-культурологічний аналіз оригінальних текстів, можуть також зрідка подаватися і адаптовані речення за умови браку достатньої кількості оригінальних, а також вправи на переклад з української мови латинською та давньогрецькою, проте практикою доведено, що надмірне використання цих вправ не є ефективним у процесі викладання мов некомунікативного характеру)

контрольні – вправи, які дають змогу перевірити рівень засвоєння знань, умінь і навичок студентів як викладачеві, так і самим студентам.

До вступних вправ належать такі, які дозволяють викладачеві справити студентів у правильне русло сприйняття інформації. І, керуючись уже раніше набутими знаннями, вміннями та навичками, сформувані певні правила та закони, що лежать в основі навчального матеріалу, який щойно подаватиметься. При викладанні класичних мов вступні вправи можна поділити на такі типи.

Вступні вправи	
<p><i>вправи, які актуалізують знання студентів для репродуктивної роботи (модельовання парадигм).</i> Ці вправи мають на меті підвести студентів до максимально ефективного сприйняття граматичного матеріалу на базі вивченого. За таким методом можна подавати, наприклад, аналітичні форми плюсквамперфекта (він утворюється з допомогою дієприкметника минулого часу пасивного стану та дієслова «esse» в імперфектному часі: <i>ornatus, a, um eram</i>), оскільки студенти перед цим вивчили утворення відповідних форм дієприкметника і відмінювання дієслова «esse». Основними видами вправ на цьому етапі можуть бути вправи на повторення схожих аналітичних форм, утворення</p>	<p><i>вправи, які допомагають студентам сприймати навчальний матеріал мови-базису на основі відповідних прикладів мови-компарату.</i> Такий підхід є також дедуктивним, оскільки він націлює студентів до самостійного формулювання правил. Перш ніж подавати новий навчальний матеріал, викладач пропонує студентам приклади, які ілюструють відповідні явища у мові-компараті, просить студентів перекласти, знайти формальні ознаки граматичних категорій, дати їм коротку характеристику; після чого можна переходити до викладання нового навчального матеріалу, посилаючись на щойно повторені відповідники. Такий підхід дає змогу розпочинати виклад матеріалу, який студентами глибоко усвідомлений і</p>

дісприкетників, відмінювання дієслова «esse» тощо. Це супроводжується індуктивним методом.	потребує тільки нашарування інформації. Таким способом можна подавати, наприклад, звороти <i>accusativus cum infinitivo i nominativus cum infinitivo</i> , які є ідентичними в обох мовах, а також деякі синтаксичні функції відмінкових форм (<i>nominativus (accusativus) duplex, genetivus characteristicus, dativus commodi/incommodi</i>).
--	---

Таким, чином, взаємозіставлення може виступати основним видом діяльності для забезпечення успішного засвоєння нового навчального матеріалу. Воно можливе і доречно у тих випадках, коли граматичне явище збігається в обох мовах і було раніше вивчене у мові-компараті. Якщо граматичне явище не розглядалося на заняттях, присвячених паралельній мові, то елемент зіставлення може проникати лише частково, вказуючи на наявність його у системі мови-компараті, формуючи при цьому первинне уявлення про лінгвістичний об'єкт.

Допустимий також синкритизм – свого роду поєднання і тих і інших вправ, який можливий при подачі матеріалу, що має аналоги в паралельній мові і може моделюватися на основі раніше здобутих знань.

Основною метою і тих і інших вправ є актуалізація та повторення навчального матеріалу з метою забезпечення ефективності у засвоєнні нового навчального матеріалу, атрибутами якої є свідомість, доступність, систематичність, наочність, активність студентів, міцність знань, системність викладу навчального матеріалу.

Пробні вправи повинні зорієнтовуватися на закріплення теоретичного матеріалу мови-базису, тому для опрацювання виносяться, безумовно, ті лінгвістичні зразки, які мають бути відтреновані. Використання зіставлень у цих випадках можуть бути лише другорядними (на відміну від вступних вправ, де зіставленням часто надається домінуюча функція), коли потрібно підкорегувати знання та вміння студентів посиленнями на мову-компарат.

Тренувальні вправи ще більше відмежовуються від взаємозіставного методу, оскільки вони самі стоять на більш високому щаблі, де граматичний матеріал уже викладений і певною мірою засвоєний. Відтреновується матеріал мови-базису, і цьому тренуванню надається пріоритет. Зіставлення можуть проникати у вкрай необхідних випадках – по-перше, коли потрібно підкорегувати знання студентів, по-друге, коли у текстах зустрічаються елементи, які є унікальними, одиничними, неспецифічними для мови-базису і потребують уточнень та пояснень, по-третє, всякого роду запозичення відображають нерегулярні граматичні явища мови-базису і тому потребують пояснень, по-четверте, під час тренувальних вправ застосовуються зіставлення для систематизації та узагальнення теоретичного матеріалу у практичній діяльності.

Контрольні вправи не повинні вміщувати зіставних елементів (за винятком якщо вони мають навчальну мету, тоді зіставлення можуть застосовуватися з тією ж метою, що й у попередніх випадках – для ефективнішого засвоєння знань), оскільки зіставлення граматичних реалій має тільки навчальну функцію – створення для студентів найбільш сприятливих умов для засвоєння граматичного матеріалу.

Література

1. Rothfuchs J. Beitr•ge zur Methodik des altsprachlichen Unterrichts, insbesondere des lateinischen. – Marburg, 1882.
2. Ведель Г.Е. Психология и основы методики преподавания иностранных языков. – Воронеж, 1974. – 272с.
3. Витлин Ж.Л. Из истории русской методической мысли. К вопросу о роли сравнения языков в методике преподавания немецкого языка в России. – Л., 1958.
4. Вопросы методики и психологии преподавания иностранного языка в системе университетского образования. – Казань, 1980. – 119 с.
5. Жмуринский В.М. Введение в сравнительно-историческое изучение германских языков. – М.-Л.: Наука, 1964. – 316 с.
6. Звонська-Денисюк Л.Л. Давньогрецька мова: Програма курсу. – К., 2000. – С.13.
7. Кацман Н.Л., Методика преподавания латинского языка в институтах и на факультетах иностранных языков. – М., 1979.
8. Методика викладання класичних мов. Лекції для студентів університету відділу класичної філології. – Львів, 1965.
9. Миронова В.М. Латинська мова. Програма курсу. – К., 2000. – С.13.
10. Никольский В.Н. Основные положения методики преподавания латинского языка в педагогических институтах и на факультетах иностранных языков. – Л., 1950.